

Invandrare och tidningstext - personporträtt som symbolporträtt

Av Maria Lindgren, fil.dr i nordiska språk

[Länk till presentation av Maria Lindgren](#)

Det som står i våra tidningar läses av många och lär ha stort inflytande över läsarnas attityder, värderingar och handlingsberedskap. Detta gäller förstås även det som står i våra tidningar om invandrare. Att kritiskt granska detta är särskilt viktigt i dag när segregation och rasism blivit uttalade samhällsproblem. Brune (1993) skriver: "den diskriminering som sker idag är sällan en medveten rasistisk diskriminering utan oftare baserad på kulturella stereotyper: 'killar från arabvärlden har svårt att samarbeta med kvinnor', 'jugoslaver blir bara sjuka'". Tidningstexterna har säkert en betydelsefull roll i bevarandet av dessa stereotyper. Huruvida de också är med och skapar dem tas upp av t.ex. pressombudsman Pär-Arne Jigenius (1999) i en artikel om publicering av namn och bild i nyhetsbevakningen av brottmål. Jigenius hävdar "att pressen påverkats av en allmän attitydförändring [...] pressen har inte styrt utvecklingen utan den har hängt med" (s. 34). Vidare framför han att pressens attityd har ändrats gradvis sedan 80-talet då den "ville visa samhällsansvar och att den inte ville befrämja främlingsfientliga strömningar i befolkningen" (s. 33). Det verkar alltså som om vi har gått in i ett hårdare klimat. Om pressen både skapar och bevarar eller bara bevarar stereotyper vill jag inte gå in på här. Men Fairclough (se t.ex. 1992) skriver och hävdar att detta sker i en interaktiv process.

För att påvisa hur attityder och värderingar tar sig uttryck i tidningstexter har jag valt att visa detta i en avgränsad texttyp inom nyhetsbevakningen, nämligen i artiklar där en invandrare porträtteras. Skribenternas avsikter verkar antingen handla om att påvisa orättvisor eller om att ta fram positiva exempel. Min analys av texterna visar dock att porträtten kan få andra effekter än att bara påvisa orättvisor eller att ta fram positiva exempel, att det också kan handla om att förstärka stereotyper.

I det följande ger jag exempel på hur personporträtt med invandrare i huvudrollerna utformas antingen som exempel på problem eller som exempel på möjligheter. Detta är i linje med hur Brune (1993) har beskrivit synen på invandrare i svenskt arbetsliv: "urskilja två motsatta perspektiv: problemperspektivet och möjligheternas perspektiv". För detta ändamål har jag valt två sådana personporträtt ur lokaltidningen *Smålandsposten*. Först beskriver jag ett personporträtt som är skrivet ur problemperspektivet. Därefter beskriver jag ett annat som är skrivet ur möjligheternas perspektiv. Artikelns avslutas med några slutsatser om de båda personporträtten och om texttypen personporträtt.

Min analys ansluter sig till den kritiska diskursanalysen såsom den beskrivs av Fairclough (1992) och senare också av Hellspång & Ledin (1997). Jag vill visa vad texterna egentligen säger och hur de säger det för att få en djupare förståelse av hur de verkar på sina läsare.

Problemperspektivet - ett exempel

Mitt exempel på problemperspektivet är ett personporträtt av en manlig flykting från Irak, Sattar Masrah (*Smålandsposten*, 6 april 2001). Personporträttet ingår i ett helt uppslag där tidningen velat balansera nyheterna genom att både ta upp positiva och negativa effekter av lokalsamhällets integrationsarbete.

Kontext

Artikelns upptar ca tre fjärdedelar av sidan 18 som handlar om integrationsarbetet i Kronobergs län, vilket ska kartläggas av Länsstyrelsen. Den resterande och övre fjärdedelen av sidan upptar sidhuvudet "Kronoberg" och en text om kartläggningen under rubriken "Var finns invandrarna?". På motsatta sidan, alltså sidan 19, finns två ungefär lika stora artiklar med rubrikerna "Lång väg kvar till målen om mångfald" och "Viktigt för invandrare att möta landsmän som lyckats". Hela uppslaget har en puff på första sidan med rubriken "Dålig fart på integration" tillsammans med en kort text och en bild på Sattar Masrah.

Texten inleds med huvudrubriken "Sattar är en lärare utan jobb" följd av underrubriken "Trots lärarbristen får han inte utöva sitt yrke". Därefter kommer ingressen och uppgift om skribent (namn, e-postadress och telefonnummer) till vänster i en spalt. Detta följs av brödtextern som fyller samma spalt och en till [1]. Till höger finns en relativt stor bild som upptar bredden av tre spalter och föreställer mannen som porträtteras. Bildtexten inleds i fet stil med "Behövs i skolan".

Artikeln kan ses som ett inlägg i debatten om integrationsarbetet, ett negativt sådant där arbetsmarknadsåtgärderna har misslyckats. Mot exemplet står den ena artikeln på den motstående sidan "Viktigt att möta landsmän som lyckats", där en gymnasieförvaltnings positiva syn på utlandsfödda lärare presenteras.

Kronoberg

Var finns invandrarna?

Integrationsarbetet i Kronoberg kartläggs

Var behövs integrationsarbetet i Kronoberg? Lärare och lärare sönder i läroplan och läroplan. Men lärarna har inte utövat sitt yrke. Detta är ett stort problem för många av de som har flyttat till Sverige. Detta är ett stort problem för många av de som har flyttat till Sverige. Detta är ett stort problem för många av de som har flyttat till Sverige.

Sattar är en lärare utan jobb

Trots lärarbristen får han inte utöva sitt yrke

Han har jobbat som lärare i Irak, Turkiet och i Algeriet. Men i Sverige får han inte utöva sitt yrke. Detta är ett stort problem för många av de som har flyttat till Sverige. Detta är ett stort problem för många av de som har flyttat till Sverige.



Behövs i skolan

Mål för mångfald på kommunala arbetsplatser i Växjö

Utrifna födda

År	Utrifna födda (%)
2008	1,1
2009	1,1
2010	1,1
2011	1,1
2012	1,1
2013	1,1
2014	1,1
2015	1,1
2016	1,1
2017	1,1
2018	1,1
2019	1,1
2020	1,1
2021	1,1
2022	1,1
2023	1,1
2024	1,1
2025	1,1
2026	1,1
2027	1,1
2028	1,1
2029	1,1
2030	1,1

Lång väg kvar till målen om mångfald

Mångfalden i Växjö behövs för att utveckla kommunen. Detta är ett stort problem för många av de som har flyttat till Sverige. Detta är ett stort problem för många av de som har flyttat till Sverige.

Viktigt för invandrare att möta landsmän som lyckats

Kommunerna i Växjö ska vara en förebild för andra kommuner. Detta är ett stort problem för många av de som har flyttat till Sverige. Detta är ett stort problem för många av de som har flyttat till Sverige.



Innehåll

Efter rubriker och ingress inleds brödtextern med Sattar Masrahis uppväxt, utbildning och flykt till Sverige. Därefter fortsätter texten med de arbetsmarknadsåtgärder som han tagit del. Dessa inleds med språkkurser och kurser i verkstadsteknik, grafisk illustration och datorteknik samt fortsätter med en projektjänst som hjälplärare, ett jobb som bildlärarassistent och slutligen ett som praktikant på samma bildlärarassistentjobb för att sedan övergå till arbetslöshet.

Artikeln har två makroteman. Det ena utgörs av flyktingen Sattar Masrah som presenteras som "lärare med lärarexamen från Bagdads universitet och tio års yrkeserfarenhet från Irak". Det andra makrotemat utgörs av de "arbetsmarknadsåtgärder" som Sattar Masrah har tagit del av. Till dessa två makroteman kan vi lägga ett uttalat makrotema som snarast kan benämnas som "outnyttjade resurser" och som får sina ledtrådar redan i rubriken: "Sattar är en lärare utan jobb. Trots lärarbristen får han inte utöva sitt yrke".

Textens makroproposition kan uttryckas som invandrare utnyttjas dåligt på arbetsmarknaden. Denna kan delas upp i makropropositioner på styckenivå och kan omskrivas i tur och ordning som att Sattar Masrah är lärare, att läraryrket är det rätta för Sattar Masrah, att det är viktigt att jobba med det rätta, att

arbetsmarknaden inte utnyttjar Sattar Masrah och att Sattar Masrah håller på att ge upp.

I artikeln finns sex negationer som alla pekar på presupponerad information. I uppställningen nedan har jag kursiverat dessa.

1. "*Trots lärarbristen får han inte utöva sitt yrke*". Presuppositionen finns i underrubriken och gör att läsaren förstår dels att man har rätt att arbeta som lärare om man är lärare, dels att det är lätt att få lärarjobb när det är lärarbrist.
2. Han har jobbat som lärare i Irak, i Sydjemen och i Algeriet. *Men i Sverige går det inte.*" Meningen presupponerar att Sverige skiljer sig från andra länder genom att inte ta vara på Sattars arbetskraft som lärare.
3. "- Jag tänkte hela tiden att det kommer säkert att ordna sig med jobb bara jag lär mig språket. *Men riktigt så enkelt var det inte.*" Detta finns i Sattar Masrahs anföring och presupponerar att språkkunskaper leder till jobb.
4. "Nu är även praktikperioden över och *Sattar vet inte vad som ska hända.*" Meningen presupponerar att Sattar Masrah borde veta vad som ska hända eftersom han efter praktiken fortfarande vill arbeta som lärare.
- 5-6. "Men han undrar hur det egentligen kommer sig *att hans utbildning inte är värd något, att hans kunskaper och erfarenheter inte värderas.*" Den första presuppositionen i den här meningen gäller att det är lönsamt och värdefullt med utbildning. Den andra gäller att svenskars kunskaper och erfarenheter värderas (högre).

Form

Artikeln är skriven på ett sätt som är vanligt för tidningstexter. Jag förutsätter att tidningsläsaren snabbt och lätt kan ta sig igenom texten. Ordförrådet är enkelt med ganska få långord[2]. Meningar[3] och fundament[4] är korta, vilket indikerar ett konventionellt journalistiskt språk. Vidare har texten fler verb än substantiv[5], vilket gör den informationstunn. Allt detta sammantaget antyder att texten är lättläst.

Även kompositionen bidrar till att texten blir lättläst. Den domineras av en tidsdisposition, där läsaren kan följa berättelsen om Sattar Masrah från hans födelse och uppväxt i Irak till hans uppgivenhet som arbetslös i Sverige. I berättelsen finns också jämförelser mellan Sattar Masrahs vilja och hur det gick i verkligheten: "Men innan det kunde bli fråga om jobb handlade det om språkstudier" och "Men riktigt så enkelt var det inte". Man kan också se kompositionen som övergripande kausal. Efter bakgrunden om Sattar Masrahs liv innan han kom till Sverige får läsaren följa honom och de problem han haft att få jobb som lärare. Detta i sin tur leder till att han håller på att ge upp, och läsaren kan dra dessa slutsatser med hjälp av den sista meningen: "Nu funderar han på att bli busschaufför i stället".

Texten vävs samman med tydlig textbindning. Framför allt binds den ihop med sina ledfamiljer. Det är *Sattar Masrah* som upprepas identiskt, modifierat (med enbart förnamnet *Sattar*) och pronominaliserat (*jag, han*) samt med delidentitet, där Sattar Masrah ingår i begreppet lärare och där t.ex. *lärarexamen* är en del som ingår i Sattar Masrah-identiteten. Den andra stora ledfamiljen är "arbetsmarknadsåtgärder" som uttrycks i sambandsleden för de olika åtgärderna, bl.a. *svenska för invandrare, kurser i svetsning och svarvning, kurser i grafisk illustration, projektjänst som hjälplärare, bildlärarassistent, praktikant*. Utmärkande för textbindningen är också de adversativa konnektivbindningarna, framför allt *men*. Dessa är inte särskilt väntade, eftersom den uttryckta bindningen i berättelser oftast är temporala, men här finns det bara en sådan: "Det tog ett par dagar *innan* jag kände mig säker" (min kursivering). I stället är det alltså den underordnade dispositionsprincipen med kontrast som ges tyngd.

I porträttet av Sattar Masrah kommer han själv till tals i form av anföringar[6]. I dessa talar han om sig själv, vad han *kände, ville, tänkte* osv. Läsaren får reda på att hans identitet ligger i läraryrket och att han tappar självkänslan om han inte har jobb som lärare. Anföringarna är välformulerade, vilket gör att man som läsare får uppfattningen att han kan språket även om man vet att anföringar i tidningstext är friserat talspråk. Anföringarna är totalt åtta stycken. Fem av dessa är direkta anföringar varav två har anföringsverb: *säger Sattar, säger Sattar Masrah*. En är en indirekt anföring: "Men han undrar hur det egentligen kommer sig att hans utbildning inte är värd något, att hans kunskaper och erfarenheter inte

värderas". Och två är täckta anföringar, t.ex. "Det passade alldeles utmärkt", där det inte framgår om det är Sattar Masrah eller skribenten som tycker detta.

Den övriga texten består av journalistens berättelse som alltså även den handlar om Sattar Masrah, varav en del handlar om vad som rör sig i hans tankar. I avslutningen "Nu funderar han på ..." relaterar skribenten till Sattar Masrahs funderingar i stället för att låta dem ingå i anföringar. Berättelsetexten handlar annars framför allt om de arbetsmarknadsåtgärder som Sattar Masrah deltagit i.

Som läsare kan man även bilda sig en uppfattning om Sattar Masrah genom de verbaltyper som kopplas till honom [7]. Han beskrivs som en tänkande och upplevande person genom de verb för mentala processer (8 st.) som han står som subjekt för: *jag ville, jag tänkte, jag kände, han undrar, jag vet, funderar han*. Han presenteras med en del händelser (5 st.) som han själv inte har kontroll över: *kom till Sverige, fick en projektjänst, fick möjlighet, hittat mig och kom tillbaka*. Vidare ser vi att han beskrivs med en hel del statiska verb som beskriver hans tillstånd (11 st.): *är arbetslös, hade en längtan, kan, duger, var utstämplad*. Däremot beskrivs han inte som särskilt handlingskraftig. Det finns visserligen en del verb som uttrycker handling (9 st.), t.ex. *jobbat, hjälpte, samarbetade, undervisat*, men dessa har flera gånger gjorts mer passiva med modala hjälpverb än de hade kunnat vara: *fått pröva, få jobba, fick arbeta* eller genom just passivering: *tvingades fly*.

Tolkning

Ett alternativt sätt att läsa texten är att ta fasta på att Sattar Masrah har en gedigen lärarutbildning och lärarerfarenhet samt att han erhållit en uppsjö arbetsmarknadsåtgärder utan att få lärarjobb trots att det råder lärarbrist. Den dolda makropropositionen kan tolkas som att *det är något fel på Sattar som inte får lärarjobb*.

Denna alternativa läsning får även stöd av artikeln med det positiva exemplet på motstående sida som just visar att kommunen "ska vara en förebild med anställda från olika länder". Sattar Masrah får inte ens jobb där.

Jag finner alltså två troliga sätt att läsa artikeln. Det ena är att se personporträttet som ett misslyckat exempel på integrationspolitik, där man som läsare drar slutsatsen att arbetsmarknadsåtgärderna inte är effektiva. Det andra är att ta fasta på det dolda budskapet och se flyktingen Sattar Masrah som omöjlig som lärare i den svenska skolan och kanske på arbetsmarknaden i stort. Med den senare läsningen leder den goda avsikten med att belysa problem och påvisa orättvisor till att stereotypierna förstärks. Läsaren har friheten att dra den slutsats som ligger närmast till hands.

Möjligheternas perspektiv - ett exempel

Som ett exempel på möjligheternas perspektiv har jag tagit ett personporträtt på en annan manlig flykting (*Smålandsposten*, 19 oktober 2001). Det gäller Nihad Bunar från Bosnien som disputerade i sociologi samma dag som artikeln var införd.

Kontext

Artikeln finns på en helsida med fyra raders utdrag ur texten överst. Under detta finns en bild på Nihad Bunar utanför universitetet med insyn in i ett forskarum. Bilden upptar drygt en tredjedel av sidan. Bildtexten finns till höger om bilden inledd med Nihad Bunars namn i fet stil. Under bilden finns artikelrubriken "Flykting doktorerar på sitt utanförskap", och därunder finns texten fördelad i fyra spalter [8]. Överst i den vänstra spalten finns en kort ingress följt av uppgifter om skribent (namn, e-postadress och telefonnummer). Brödtexten är inordnad under underrubriker i form av fem propositioner och två teman. Förstorade till större stil och inklippta i spalterna finns två stycken citat av Nihad Bunar som är hämtade från brödtexten.

Innehåll

Artikeln har tre makroteman. Först har vi flyktingen *Nihad Bunar* som kom till Sverige 1992 från Bosnien och placerades på en flyktingförläggning utanför Malmö. Nästa makrotema är Nihad Bunars *akademiska studier* som började i Bosnien och som avslutas med en doktorsavhandling i sociologi. Det



Flykting doktorerar på sitt utanförskap

Det är ingen slump att avhandlingen tar upp segregationen i samhället. Nihad Bunar flyttade från Bosnien till Sverige och blev en av de första flyktingarna som blev doktorer i Sverige. Han berättar om sin egen erfarenhet och om hur han har lyckats bli en del av det svenska samhället.

Se alla som individer

Det är inte bara flyktingar som är utanförskapade. Det är alla människor som inte har samma möjligheter att bli en del av samhället. Det är viktigt att se alla som individer och inte bara som flyktingar.

Positiv förebild

Nihad Bunar är en positiv förebild för andra invandrare. Han visar att det är möjligt att bli en del av det svenska samhället och att man kan bidra till det.

tredje makrotemat är *segregationen* i det svenska samhället som avhandlingen handlar om.

Innehållet kan också utläsas i rubrikerna. I huvudrubriken finns hela textens makroproposition: "Flykting doktorerar på sitt utanförskap". De övriga rubrikerna är på vanligt tidningsmanér formulerade som meningsfragment. Alla saknar subjekt, och här ska man i alla fall utom i ett första att det är Nihad Bunar som är det tänkta subjektet. I tre rubriker saknas dessutom verbet. Under rubriken "Spelade mest kort i början" liksom i den inledande brödtexten utan egen underrubrik beskrivs Nihad Bunar i rollen som flykting. Under "Studerat vad som händer" kommer läsaren i kontakt med Nihad Bunars avhandling. I rubriken "Gör miner" är det inte Nihad Bunar som är det tänkta subjektet, utan här handlar det om vad som kommit fram i de intervjuer som ligger till grund för hans avhandling. De som gör miner är personer som talat med en av de intervjuade och fått reda på att hon bor i Tensta.

"Inga enkla lösningar" är ett utdrag ur första meningen i stycket under: "Han presenterar inga enkla lösningar, men lyfter fram skolan som en väldigt viktig social institution som vinner på att lärare och föräldrar samarbetar istället för att misstro varandra". Under rubriken "Se alla som individer" tar läsaren del av Nihad Bunars tankar om att bli betraktad som en i mängden, som om att inte kunna lära sig något, vilket han har motbevisat genom sin avhandling. Rubriken "Positiv förebild" handlar om att Nihad Bunar vill vara en positiv förebild för andra invandrare.

Även i den här artikeln finns det en hel del negationer[9]. Flera av dem ställs mot det tidigare sagda, t.ex. "Man måste tro på sig själv, men det är inte så lätt när ingen annan gör det" och "Man skäms lite för att bo här, fast man borde inte göra det". Fem av dem negerar däremot det undersförstådda och pekar på presupponerad information.

1. "Det är ingen slump att avhandlingen tar upp segregationen i samhället." Meningen presupponerar att val av avhandlingsämne oftast är slumpartade. I verkligheten är det snarare att valen är knutna till de personer som utför forskningen.
2. "Men de mötte inga blonda människor som de hade förväntat sig, utan mörkhyade och svarta." Den presupponerade informationen innebär att svenskar är blonda.
3. "Från Sarajevo hade han tre års studier i sociologi och statskunskap. Men det var inte så enkelt att fortsätta där han slutade." Den presupponerade informationen innebär att det är enkelt att fortsätta studier efter studieavbrott på den nivå där avbrottet skedde.
4. "När jag var redo var inte samhället redo för mig." Meningen presupponerar att samhället är redo för andra.
5. "Det finns en tendens att betrakta folk som icke utvecklingsbara, som om de inte kunde lära sig något." Folk betyder invandrare eller flyktingar här och ställs mot svenskar som förutsätts vara utvecklingsbara och som kan lära sig något.

Form

Texten är en journalistiskt skriven text som är lättläst. Framför allt är den verbal, och den påminner alltså en hel del om talspråk[10]. Meningslängden[11] är ganska normal för tidningstexter, och så är även långordsfrekvensen[12]. Fundamentlängden[13] är något längre än i det andra personporträttet men ändå

kortare än vad som är vanligt i tidningstext.

Även detta personporträtt är övergripande disponerat kronologiskt - det är berättelsen om flyktingen Nihad Bunar som doktorerar vid Växjö universitet. På en lägre nivå i berättelsen är texten disponerad tematiskt med beskrivningar av Nihad Bunars avhandling och hans reflektioner. På en underordnad nivå finns dessutom kontraster; inom berättelsen finns då och nu, och beskrivningarna ställs mot varandra, t.ex. "som vinner på att lärare och föräldrar samarbetar istället för att misstro varandra".

De logiska sammanhangen framgår ofta klart i textbindningen. Satserna relateras till varandra med hjälp av språkliga markörer. I den övergripande berättelsen som egentligen inte är så omfattningsrik markeras tidsföljden med *när* [14]. Beskrivningarna som sammanlagt är mer omfattningsrika binds ihop med *och* [15]. Orsakssammanhangen uttrycks med *även om*, *fast*, *för att* och *för* [16], och kontrasterna markeras med *men* [17].

Två stora ledfamiljer binder också ihop texten. Det gäller ledfamiljen *Nihad Bunar* som upprepas identiskt med både för- och efternamn, som pronominaliseras av berättaren till *han* och *hans* samt av sig själv till *jag*, *mig* och *man* [18]. Dessutom beskrivs Nihad Bunar som *sociolog*, *flykting*, *bosnisk flykting*, *en i mängden*, *ett oskrivet blad* och *positiv förebild*. Nihad Bunars akademiska studier är en del av den här ledfamiljen som finns med i texten från början till slut. Här är det delidentiteten som är den vanliga bindningen. Sambandsleden är Nihad Bunars studier i Bosnien: *tre års studier i sociologi och statskunskap*, och hans forskarutbildning i Sverige: *fyra års hårt arbete*. Här finns också ämnet *sociologi* och hans examensarbete: hans *c-uppsats 1995* och hans *doktorsavhandling* som upprepas modifierat som *avhandlingen "Skolan mitt i förorten"* och bara *avhandlingen*. Det svenska samhället ser jag som den andra stora ledfamiljen som finns med i de tre första fjärdedelarna av texten och som beskrivs som ett *multikulturellt samhälle*. Här binds sambandsleden framför allt ihop med delidentitet. Här finner vi t.ex. *utanförskap* och *segregation*, *Rosengård*, *Rinkeby*, *Tensta* och *Jordbro*, *storstadsområde*, *flyktingförläggning* samt *skola* med variationen *invandratäta skolor* och *en framgångsrik skola* med sina rykten: *dåligt rykte*, *det*, *det* och *de dåliga ryktena*. Som en mindre del av samhället finns människorna som beskrivs som *invånarna*, *elever*, *lärare*, *föräldrar*, *socialbidragstagare*, *dålig människa* och *dålig elev*. Och som en del av människornas identitet kan vi finna *invandrarbakgrund* och *sina första socialbidrag*.

De flesta verb som Nihad Bunar står som subjekt för [19] är aktiva verb som uttrycker handling. Med dessa beskrivs han indirekt som en aktiv person som tar ansvar för vad han gör. Alla dessa står i tredje person och speglar alltså skribentens syn på honom: *flykting doktorerar*, *Nihad Bunar flydde*, *har han försökt förklara*, *frågade han*, *spelade Nihad Bunar*, *försökte han återuppta*, *han slutade*, *han talade*, *han skrev* [...] *fortsatte*, *har Nihad Bunar främst riktat in sig på* [...] *studerat*, *säger Nihad Bunar*, *han presenterar* [...] *lyfter fram*, *har han bevisat* och *han har åstadkommit*. Bland handlingarna finns det några som passiverats: *han placerades* [...] *kördes* och *bli betraktad* som alla finns med när Nihad Bunar beskrivs i rollen som flykting i början av texten. Här återfinns vi också flera av händelserna: *hamnade*, *kom*, *mötte*, men saker och ting bara sker även i hans roll som student: *stött på* och *såg*. Texten innehåller inte många verb som beskriver hans tillstånd: *var inställd på*, *hade tre års studier*, *var redo*, *är tacksam*, *kan*. När han är subjekt för mentala processer är det i tredje person: (han) *kände*, *han förstod*, *Nihad Bunar tycker*, *led han*, (han) *känner*, ända till det sista stycket där han beskriver sig själv: *jag hoppas*, *jag trodde* och *jag tänkte*.

Skribenten låter den porträtterade komma till tals i anföringar i stor utsträckning [20]. Dessa består av direkta anföringar [21], varav de flesta står utan anföringssatser, t.ex. "Det finns en tendens att betrakta folk som icke utvecklingsbara, som om de inte kunde lära sig något". De handlar framför allt om det som Nihad Bunar har tagit upp i sin avhandling. På några ställen finns täckt anföring [22], där man som läsare inte kan vara säker på vem det är som står bakom uttalandet. Det rör sig om slutsatser som man anar att Nihad Bunar har dragit, men som lika gärna kan ha dragits av skribenten: "Det såg ut som en ännu större flyktingförläggning än den de kom ifrån", "Det blir ett gap mellan ideal och verklighet", "Han vill komma ifrån pratet om 'vi' och 'de', alla borde i stället ses som individer", "På pappret ska skolan ta tillvara varje människas kulturella bakgrund, men det fungerar inte alltid så", "När Nihad Bunar kom till Sverige led han själv av att bli betraktad som en i mängden, ett oskrivet blad, som om han inte hade några egna kunskaper".

Tolkning

Nihad Bunar beskrivs som en avvikare. I artikeln får läsaren reda på att han lider av att bli betraktad som en i mängden: "När Nihad Bunar kom till Sverige led han själv av att bli betraktad som en i mängden, ett

oskrivet blad, som om han inte hade några egna kunskaper". I artikelns förgrund framställs alltså Nihad Bunar som en avvikare som lyckas ta sig fram i vårt samhälle trots att han är invandrare. Här kan vi se det lyckade exemplet på integrationspolitik som en följd av att Växjö universitet "gav honom en chans". Men här förstår vi också att det är något särskilt med Nihad Bunar, som gör att han egentligen inte representerar flyktingarna som har kommit till Sverige. I bakgrunden presenteras han på flyktingförläggningen - ett liv som han brutit upp från. I den här bakgrunden presenteras Sverige som fyllt av flyktingar som lever på socialbidrag.

... och efter en vecka kördes de till närmaste köpcentrum i Rosengård för att handla med sina första socialbidrag. Men de mötte inga blonda människor som de hade förväntat sig, utan mörkhyade och svarta. Det såg ut som en ännu större flyktingförläggning än den de kom ifrån.

Är detta verkligen Sverige? frågade han sig

I den här bakgrundsinformationen kan läsaren dra slutsatser om hur integrationen ser ut i Sverige. Här återfinns vi det passiva verbet *kördes*. Här finns en attributiv bestämning som ger presupponerad information: *sina första socialbidrag*, dvs. det ska bli många fler. Här finns också en negation som ger presupponerad information: *de mötte inga blonda människor*, dvs. svenskar är blonda och invandrare är mörkhyade och svarta. Dessutom har vi jämförelsen: *som en ännu större flyktingförläggning än den de kom ifrån*. Slutligen dramatiseras den här delen av berättelsen med den direkta anföringen: *Är detta verkligen Sverige?* som säkert får läsaren att tänka till om hur det svenska samhället ser ut.

Slutsatser

Personporträtten är synliggörandets texter som i mina exempel ovan synliggör två personer med utländsk bakgrund, den ena ur problemperspektivet och den andra ur möjligheternas perspektiv. Att det är just flyktingar som får huvudrollerna verkar vara vanligt i tidningstext. Brune (98, s.8) beskriver hur flyktingarna nästan alltid representerar invandrarna numera i artiklar kring integrationsfrågor.

Annan information som brukar ingå i personporträtt av icke invandrare såsom familj, boende, intressen, föreningsliv m.m. saknas helt i exemplen, vilket för övrigt också stämmer med den bild av invandrare i tidningstext som medieforskaren Gunilla Hultén beskrivit: "Är man invandrare så är man oftast bara det i medierna. Invandrarna är inte med som mångfacetterade individer, utan får bara representera en typfigur av invandraren" (Naraghi 2001). Vidare skrivs inte ålder ut trots att uppgiften är på gränsen till obligatorisk i övriga personpresentationer i tidningar. I överensstämmelse med andra personporträtt är det emellertid män som porträtteras, och det är män från medelklass, vilket framgår indirekt i texterna: "har en lärexamen från Bagdads universitet", "från Sarajevo hade han tre års studier i sociologi och statskunskap".

I artiklarna som skrivs ur ett problemperspektiv presenteras förlorarna - de som blir offer för svårigheterna att ta sig fram i vårt samhälle. Pressen har en uppgift att synliggöra dessa problem och gör det många gånger med hjälp av s.k. personjournalistik eller falljournalistik, där en person porträtteras som symbol för kategorin invandrare. Artikeln om Sattar, som jag har beskrivit ovan, är ett exempel på sådan personjournalistik som aktualiserats av länsstyrelsens kartläggning av integrationsarbetet i länet. Arbetsmarknadsåtgärderna beskrivs genom att vävas in i en berättelse om flyktingen Sattar som inte lyckats få lärarjobb här i Sverige trots att han har både utbildning och erfarenhet sedan tidigare och trots att det dessutom råder lärarbrist i landet. Läsaren kan dra slutsatser om invandrare med hjälp av symbolen Sattar. Läsaren lär känna honom med hjälp av bilder och textinnehållet. Dels av det som skrivs om honom, dels av det han själv säger i anföringarna, dels via de presuppositioner som finns i texten. Jag ser här två alternativa läsningar. Den ena gäller den explicita informationen som sammanfattas i rubriken: "Trots lärarbristen får han inte utöva sitt yrke", och som kan tolkas som att den svenska arbetsmarknaden inte vill se Sattar som lärare i den svenska skolan. Den andra gäller den presupponerade informationen om att det är något fel på Sattar som inte får lärarjobb. Och Sattar symboliserar och företräder här alla flyktingar.

Artiklarna som utgår ur möjligheternas perspektiv ligger närmare de traditionella personporträtten, dvs. porträtt över personer som har något positivt och annorlunda att berätta. Här porträtteras personer som avvikare, som lyckas trots att de är invandrare, och här används personjournalistiken som ett led i att ta fram föredömen. Eftersom personerna är avvikare blir de inte representanter för kategorin flyktingar. Här handlar det i stället om personer som utmärker sig på något sätt - oftast genom att ha integrerats i det svenska samhället. Ett sådant exempel har vi i artikeln om Nihad Bunar som har disputerat i sociologi och

alltså gjort något ovanligt som kräver att han integrerats i det svenska samhället. För att dra slutsatser om Nihad Bunar använder förstås läsaren det som erbjuds i artikeln och som består av bild och text, det som skrivs om honom samt det som framkommer i hans anföringar och i den presupponerade informationen. För att i stället förstå hur flyktingar uppfattas och beskrivs i allmänhet i medierna får vi lyfta fram det som också framgår i bild och text men som står i bakgrunden. En bild framtonar då med mörka, passiva flyktingar med socialbidrag som håller på att göra om Sverige till en flyktingförläggning.

På de här sätten kan personporträtten förstärka stereotypier. I exempel ur problemperspektivet kopplas de porträtterade personerna samman med problemfyllda liv samtidigt som de symboliserar alla flyktingar. I exemplen ur möjligheternas perspektiv beskrivs de porträtterade personerna i stället som avvikare som skiljer sig från andra flyktingar.

© [Maria Lindgren](#)

Referenser

Brune, Ylva. 1993: *Invandrare i svenskt arbetsliv*. En rapport till Statens invandrarverk våren 1993. Statens invandrarverk.117.

Brune, Ylva. 1998: Från samförstånd till brott och snyft. I: *JMG Granskaren 2/98*. Centrum för granskning av journalistik och medier vid JMG - Institutionen för journalistik och masskommunikation vid Göteborgs universitet.

Fairclough; Norman. 1992: *Discourse and social Change*. Cambridge: Polity Press.

Hellspång, Lennart & Ledin, Per. 1997: *Vägar genom texten. Handbok i brukstextanalys*. Studentlitteratur. Lund.

Jigenius, Pär-Arne. 1999: Invandrarna och dagspressen. I: Harrie, Anita (red.) *Invandrare och massmedia. En annorlunda verklighet*. Norstedt & Söner/Svenska Journalistförbundet. Stockholm.

Naraghi, Mariam. 2001: Invandrare är inte individer i medierna. I: *Sydsvenskan* 2001-11-23.

[1] Brödtexten består av 500 ord.

[2] 19,8 % av orden är s.k. långord med sju eller fler bokstäver.

[3] Genomsnittligt antal ord per grafisk mening är 12,8.

[4] Den genomsnittliga längden på fundamenten är 2,1 ord.

[5] Det finns 120 substantiv och 88 verb, vilket ger en enkel nominalkvot på 1,36.

[6] 38 % av texten består av anföringar.

[7] Verbaltyper som har Sattar Masrah som subjekt består 8 gånger av mentala processer, 5 gånger av händelser, 11 gånger av tillstånd och 9 gånger av handlingar.

[8] Brödtexten består av 882 ord.

[9] Totalt finns 26 negationer i texten.

[10] Det finns 168 substantiv och 187 verb, vilket ger en enkel nominalkvot på 0,90.

[11] Genomsnittligt antal ord per grafisk mening är 14,9.

[12] 19,6 % av orden är s.k. långord med sju eller fler bokstäver.

[13] Den genomsnittliga längden på fundamenten är 2,3 ord.

[14] Det finns 6 st. temporala bindningar i texten.

[15] Det finns 23 st. additiva bindningar i texten.

[16] Orsakssammanhangen uttryckts med 2 koncessiva bindningar, 2 finala bindningar och 1 kausal bindning.

[17] Det finns 13 st. adversativa bindningar i texten.

[18] *Nihad Bunar* upprepas identiskt med både för- och efternamn 11 gånger. Namnet pronominaliseras till *han* 17 gånger och *hans* 2 gånger samt till *jag* 7 gånger, till *mig* och *man* 1 gång vardera.

[19] Det finns totalt 22 verb som uttrycker handlingar med *Nihad Bunar* som subjekt. Totalt 7 verb uttrycker händelser, 5 verb uttrycker tillstånd och 8 verb uttrycker mentala processer.

[20] 45 % av texten består av *Nihad Bunars* anföringar.

[21] 9 av Nihad Bunars anföringar är direkta anföringar, varav 7 står utan anföringssatser.

[22] 4 av Nihad Bunars anföringar är s.k. täckt anföring.